

Exotische stinkzwammen: winnaars en verliezers

Inge Somhorst, Paddenstoelenonderzoek Nederland

In Nederland komen, naast drie inheemse stinkzwamsoorten (grote, kleine en duinstinkzwam), ook vier exotische soorten voor: traliestinkzwam en inktviszwam (*Clathrus ruber* en *C. archeri*) en roze stinkzwam en spitse stinkzwam (*Mutinus ravenellii* en *M. elegans*). Een vijfde soort, de sterkopstinkzwam (*Lysurus cruciatus*) is voor het laatst in 1961 in Nederland gezien, en heeft zich dus niet kunnen vestigen. Hoe gaat het met de andere vier?

Hekseneieren, stank en afbraak

Stinkzwammen zijn opvallende paddenstoelen met bijzondere vormen en een bijzondere verspreiding. Ze ontwikkelen zich binnen een eivormig omhulsel, een zogenaamd heksenei. 'Eieren' liggen vaak in groepjes bijeen tussen het strooisel. Als de sporen rijp zijn barst een ei open en strekt het vruchtlichaam zich. Waar bij de meeste paddenstoelen de sporen door de wind verspreid worden, gaat dat bij stinkzwammen anders. Ze verspreiden hun sporen door deze aan te bieden in een stinkende, gelatineuze laag aan de buitenkant van het vruchtlichaam. De voor ons onaantrekkelijke aasgeur trekt vliegen en aaskevers aan die zorgen voor de verspreiding van de sporen. Stinkzwammen zijn afbrekers van dood organisch materiaal. Behalve de duinstinkzwam groeien alle soorten op humusrijke plekken, op rottend hout of grof strooisel, in bossen, parken en tuinen. Omdat het zulke opvallende en aantrekkelijke paddenstoelen betreft, is er veel bekend over de vroegere en actuele verspreiding in Nederland.

Exotische kleuren en vormen

De traliestinkzwam is een spectaculaire soort die oogt als een opengewerkte rode voetbal, waar alleen de ribben van intact zijn. De eerste waarneming in Nederland is het vermelden waard: ze werd in 1735 door Linnaeus gespot aan de weg van Haarlem naar Amsterdam.

De roze stinkzwam komt oorspronkelijk uit Oost-Azië en Noord-Amerika. Ze is vanaf eind 19e eeuw uit Europa bekend en in 1925 voor het eerst uit Nederland (Vught) gemeld. Ze verschilt van kleine stinkzwam in de roze in plaats van oranje kleur van het bovenste deel van het vruchtlichaam.

De inktviszwam is wel de meest spectaculaire. Ze spreidt haar rode "tentakels" om de donkergroene sporenmassa aan vliegen aan te bieden. De eerste vondst was in 1973 nabij Elp (Drenthe).

De spitse stinkzwam is in 1989 voor het eerst in Nederland gevonden (Bennekom). Deze verschilt van de andere kleine stinkzwammen door het naar de top geleidelijk smaller wordende vruchtlichaam.

Winnaars en verliezers

De vier exotische stinkzwamsoorten zijn op verschillende momenten Nederland binnen gekomen. In figuur 1 is de ontwikkeling weergegeven vanaf 1970, per kilometerhok, per 5 jaar. In 1980 is de paddenstoelenkartering van start gegaan. Vanaf die tijd zijn structureel waarnemingen verzameld. De traliestinkzwam, die al bijna 300 jaar geleden voor het eerst in Nederland gevonden is, begint pas sinds 2005 licht toe te nemen. Deze soort lijkt kieskeurig

Traliestinkzwam. (Foto: Verspreidingsatlas)

Roze stinkzwam.
(Foto: Piet Brouwer)

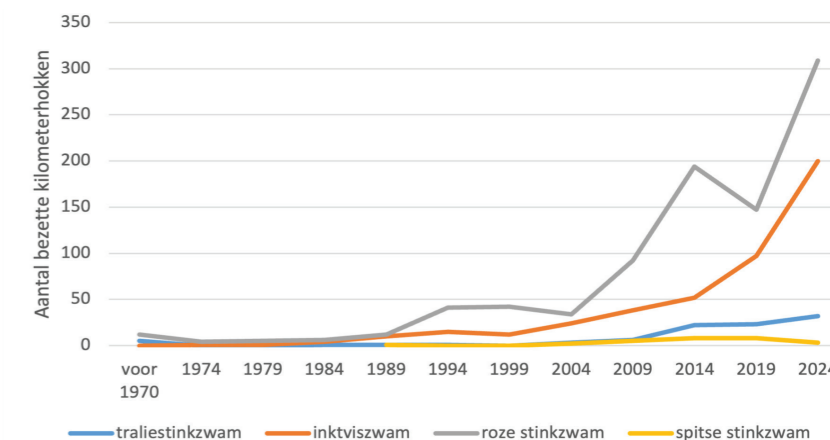

Inktviszwam.
(Foto: Piet Brouwer)

Spitse stinkzwam.
(Foto: Menno Boomsluiters)

met betrekking tot de standplaats, die voor een groot deel verband houdt met het voorkomen van bamboe. Het is de vraag of de soort zich in Nederland actief voortplant of dat hij zich elke keer opnieuw vestigt. Mogelijk duiden regelmatige vondsten vanaf 1980 én de toename 25 jaar later, vanaf 2005, erop dat hij bezig is zich te vestigen en te verspreiden. Op verschillende plekken zien we clusters van aaneengesloten kilometerhokken waar de soort voorkomt; ook een aanwijzing hiervoor. In elk geval kan hij zich, eenmaal gevestigd, lang handhaven:

Figuur 1: Het voorkomen van exotische stinkzwammen in Nederland op basis van kilometerhokken per periode van 5 jaar.

al sinds 2001. De inktviszwam is veel later in Nederland aangekomen (1973) maar neemt, vanaf 25 jaar na vestiging, in rap tempo toe en is een algemene verschijning aan het worden. Dit geldt in nog grotere mate voor de roze stinkzwam. Deze soort is bijna 100 jaar geleden in Nederland verschenen en vanaf 1980 aan een opmars bezig, eerst voorzichtig, maar in deze eeuw steeds sneller. Beide soorten planten zich hier voort en lijken te profiteren van klimaatopwarming en toenemende vermesting.

De laatste nieuwkomer is de spitse stinkzwam, uit 1989. We zien hier, wederom 25 jaar na de eerste vondst, een toename die op vestiging en voortplanting duidt. De laatste jaren zijn van deze soort echter minder waarnemingen gedaan. We zullen moeten afwachten of ook deze soort bij de "winnaars" gaat horen, of de weg volgt van de verdwenen sterkopstinkzwam.

Risico's?

Er zijn voornamelijk geen tekenen dat deze exoten de inheemse stinkzwammen verdringen, hoewel inktviszwam en roze stinkzwam in dezelfde habitats kunnen voorkomen als grote en kleine stinkzwam. Voorlopig zijn de inheemse soorten nog algemener dan de exoten, hoewel het verschil tussen kleine en roze stinkzwam stap voor stap kleiner wordt.

Ziet u ook exotische stinkzwammen? Meld deze dan – voorzien van foto en vermelding van datum en locatie – op de reguliere kanalen [Verspreidingsatlas.nl](https://www.verspreidingsatlas.nl), [VERA](https://www.vera.nl) of [Waarneming.nl](https://www.waarneming.nl), of stuur een mail naar exoten@mycologen.nl

